

Карл Менгер за мястото и теорията на стопанската история

Пенчо Д. Пенчев*

Резюме

В статията се разглеждат вижданията на Карл Менгер за мястото на стопанската история в системата на икономическите науки и взаимоотношението между теоритични и практически ориентирани икономически науки, от една страна, и стопанска история и статистика, от друга. Очертани са основните аналитични инструменти, които Менгер налага в теоретичната икономика, и тяхното значение за стопанскоисторическите анализи. Сред тях най-важно значение имат методологическият индивидуализъм, непланираното създаване на социални институции и ролята на еволюцията в стопанското развитие. Менгер е скептичен към използването на математически модели в икономическата теория и по този начин дава основание за развитието на стопанската история, без да се превръща в абстрактна игра на цифри, графики и фигури.

Ключови думи: Карл Менгер, стопанска история, икономическа теория.

JEL: B1, B4, N00.

1. Въведение

Карл Менгер е сред най-блестящите умове в историята на икономическата мисъл през XIX век. Неговият принос традиционно се свързва със създаването на теорията за пределната полезност (заедно с Л. Валрас и У. С. Джевънс), с поставянето на началото на т.нар. Австрийска школа в икономическата наука и със знаменитата "битка на методите" (Methodenstreit), която той води с представителите на Немската историческа школа през 1883-1884 г. По тази причина представянето и оценката на неговите основни идеи трайно са се настанили в учебниците, учебните помагала и общите изследвания по история на икономическите теории (виж напр.: Sandmo, A., 2011, pp. 178-183; Vaggi, G., P. Groenewegen, 2006, pp. 211-216; Roncaglia, A., pp. 297-303). Успоредно с това специализираният изследователски интерес към отделни аспекти от неговото научно наследство, към мястото му в еволюцията на икономическите идеи и школи и т.н. остава траен през десетилетията. Сред някои от по-важните публикации могат да се посочат тези, посветени на мястото му като основател на Австрий-

* Пенчо Пенчев е доктор, доцент в секция "Стопанска история" към катедра "Политическа икономия" на УНСС, e-mail: pencho_penchev@yuvetch.bg

ската школа (Наук, 1934, pp. 393-420; Salerno, J., 2010, pp. 1-16), на отношението на теоретичните му постановки към съвременните неокласически икономически парадигми (Alter, 1982, pp. 149-160), на възможността идеите на Менгер да се прилагат във философията при онтологичното описание на икономическата реалност (Zupiga, G., 1999, pp. 299-312) и др. С оглед на вижданията на К. Менгер за мястото и ролята на стопанската история в системата на икономическите науки следва да се отбележи и интересът към неговото участие в "битката на методите" (Vostaph, S., 1978, pp. 3-16; Louzek, M., 2011, pp. 439-463). Именно в полемиката с представителите на историческата школа австрийският икономист разработва и защитава вижданията си за това какво представлява теоретичната икономика и какво би трябвало да представлява стопанската история.

Настоящата разработка е посветена на проблем, който не е разработен в дълбочина нито от историците на икономическите теории, нито от стопанските историци. Главната цел на автора е да представи в синтезиран вид вижданията на К. Менгер за същността на стопанската история, за това какво е отношението ѝ с теоретичната икономика, какво е мястото на стопанската история в системата на икономическите науки, какво представляват, каква е същността и стойността на обобщенията, до които може да се достигне при изучаване на стопанското минало. Направен е и опит да се открият онези теоретични постижения на основателя на Австрийската школа, чрез които може да се обогати и улесни разбирането на основните тенденции в стопанскоисторическото разви-

тие на човечеството. Това би помогнало за преодоляването на един от основните недостатъци на стопанската история, открит от известния италиански стопански историк Карло Чипола (Cirolla, C., 1992, pp. 55-59), а именно – непознаването от страна на историците на основни икономически теории. Изследването за вижданията на К. Менгер за стопанската история може да се приеме и като част от дискусията, която започна М. Марков (Марков, М., 2011, с. 117-132), във връзка с постиженията на т. нар. Нова икономическа история.

За да се постигнат поставените цели, на анализ е подложено едно от двете най-значими произведения на К. Менгер – "Изследване върху метода на социалните науки и в частност на политическата икономия". В буквалния смисъл то погналва, краткия, но доста яростен сблъсък между "австрийците-теоретици" и "немците-емпирици", то в най-голяма степен съдейства за изясняването от страна на неговия автор на теоретичните основи, върху които трябва да се развива икономиката. Карл Менгер не е професионален историк, но при разработката си за същността на теоретичната икономическа наука, за нейните граници, обхват и закони неизбежно се докосва до проблемите на стопанската история. При това във време, когато профилът и на теоретичната икономика и на стопанската история все още не е бил достатъчно изяснен и за специалистите.

2. Обща историческа и теоретична рамка

През втората половина на XIX век, въпреки значимите ѝ постижения, в икономическата наука все още липсва яснота

Статии

от гледна точка на основни проблеми и методи на изследване, икономиката не се изучава в специализирани университети или катедри, икономистите все още нямат специализирано образование и са силно повлияни от правото, философията и от други науки (Louzek, 2011, p. 441-443). Точно през този период в икономическата наука се появява и придобива известна зрялост Немската историческа школа. Тя се оформя като опозиция на претенциите за универсалност, с които се характеризира класическата политическа икономия (развивана основно във Великобритания). Към 80-те години на XIX век като водеща фигура в Немската историческа мисъл се очертава Г. Шмолер.

Основните постановки, до които той и привържениците му достигат, могат да се обобщят по следния начин:

- Икономическите закони могат да се установят само въз основа на щателни емпирични проучвания, т.е. чрез събиране на факти от стопанското минало на отделни нации, държави и региони. Не съществуват абсолютни икономически закони. Всички закони за стопанското развитие са относителни – т.е. те имат валидност само за определен етап от еволюцията. От тук и голямото значение, което се отдава на разграничаването на специфичните характеристики в отделните етапи от стопанската история на човечеството.
- Личният интерес не може да се приеме като единствен мотив за стопанската дейност. В своите действия човек е движан и от етични мотиви. За икономическото развитие важно значение имат колективните инсти-

Карл Менгер за стопанската история

туции, които са основани на принципи като състрадание, роднинство, любов към семейството и т.н. В този смисъл на преген план се изтъква ролята на държавата и правителството в икономиката.

От гледна точка на същността и съдържанието на политическата икономия като наука се очертава "опасност" от превръщането ѝ в стопанска история. В малко по-широк план Немската историческа школа може да се приеме като отразяваща стремежите на държави и общества, които са закъснели в своето икономическо развитие. Нейните представители търсят такъв модел на икономическа политика, при който Германия да настигне значително по-напредналата Великобритания. При това достигането да стане, без да се изпитват т. нар. негативни последици от ранната индустриализация. В този смисъл германските икономисти се противопоставят на свободната търговия и защитават необходимостта от протекционизъм, от държавна намеса в социалните отношения и т.н. Тези характеристики на Немската историческа школа я свързват с немския държавен национализъм. От друга страна обаче – разпространението на идеите на "историците" сред икономисти във Великобритания, САЩ, Русия, Япония и т.н. свидетелства за това, че постановките ѝ имат заряд на универсалността. (Shionoya, 2001, pp. 7-18). Привържениците на тази школа постепенно е отдалечават от либерализма, свързват се с определен аспект от социалистическите виждания (Mises, 2005, p. 133; Наук, 1991,

р. 68) и стават известни под името *Kathedersozialisten*.

В тази обстановка започва кариерата си, изгражда и развива вижданията си Карл Менгер. Първата му значима публикация в сферата на икономическата теория "Принципи на политическата икономия" е публикувана през 1871 г., като самият автор я възприема като допълнение, а не като отрицание на постиженията на историческата школа. Въпреки това и независимо от факта, че в Принципите се съдържат някои от най-оригиналните идеи на Менгер, произведението му е прието хладно и остава без особен отзвук в специализираната немскоезична литература (Vostaph, 1978, pp. 4-5). Това принуждава Менгер да започне изследване, чрез което да изясни причините за неразбирането или незачитането на идеите му. Така през 1883 г. се появява полемичното му "Изследване върху метода на социалните науки и в частност на политическата икономия". На практика всички проблеми в него имат пряко или косвено отношение към стопанската история. Менгер се стреми да разработи критерии за разграничаване на стопанската история от икономическата теория, стопанската политика, статистиката; взема пряко отношение по въпроса за съществуването на точни и независещи от историческия период икономически закони; дискутира по въпроса за същността и противопоставянето между методологическия индивидуализъм и колективизма в науката (Louzek, 2011, p. 441). Освен това много внимателно се стреми да оцени и положителните страни на историческата насоченост в икономическите изследвания.

3. Стопанската история в системата на икономическите науки

На фона на претенциите и амбициите от страна на Немската историческа школа за фактическо превръщане на икономическите науки в стопанска история Карл Менгер прави опит ясно да разграничи предмета на изследване, методите и взаимните връзки и влияние между отделните науки, които влизат в общото понятие икономическа наука. Според него могат ясно да очертаят три научни групи, които са си поставили за цел изследване на икономическите феномени. Това са:

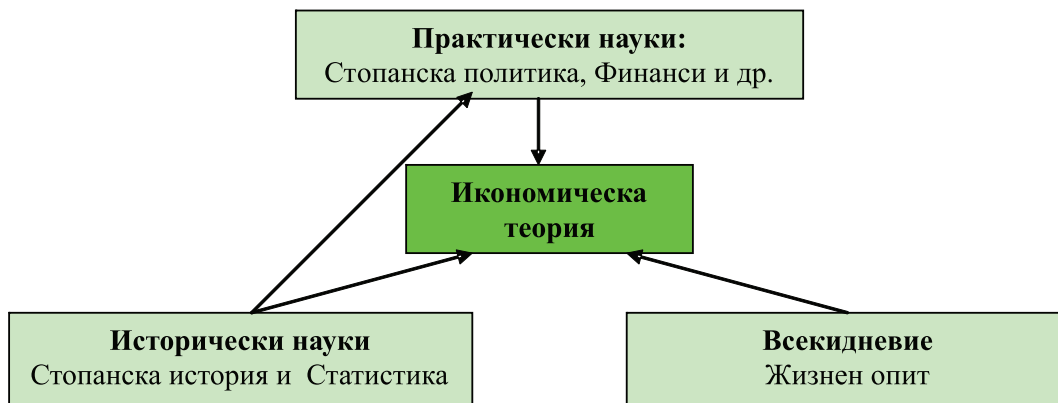
- **Исторически икономически науки.** В тази група се включват статистиката и стопанската история. Тяната цел е изследване на специфичните характеристики и връзки на т. нар. индивидуални стопанските явления и феномени. По определението му за стопанска история тя изучава "всички страни на определен феномен". Ако става дума за инфлация трябва да се разгледат всички причини за нея, които се отнасят до конкретната държава, и конкретния исторически момент – политически, икономически, военни, културни и т.н.
- **Теоретични науки.** Тук не се посочва конкретното съдържание на теоретичните науки, но се пояснява, че те могат да се поделят по различен начин в зависимост от това, какво точно се изследва. Като изследователски обект на теоретичните науки трябва да се посочи търсенето на **общите** черти и връзки между стопанските явления и феномени (икономически закони). От-

ново по определението на Менгер теоретичната икономика изучава "определени страни на всички феномени".

- **Практически науки.** Като такива са определени Стопанската политика и т. нар. Практически доктрини за частното (индивидуалното) стопанство. Последните от своя страна се разделят на финансови науки и на науки, чрез които хората могат да ръководят частното си стопанство по най-подходящия начин.

причина и икономическите закони, до които достига теорията, имат универсална валидност. За сметка на това индивидуалните стопански явления¹ могат да се отнесат към определена държава, регион, нация, племе, към конкретен период, институция и т.н.

Стопанската история може например да обясни феномени като нарастването на рентата от земята, намаляването на лихвените проценти в дадена държава и т.н. с редица конкретни исторически обстоя-

Фигура 1 Емпирични източници на икономическата теория

Комбинацията от практически и теоретични науки, според Менгер, се определя като политическа икономия (Menger, 2009. pp. 37-40, 78-79, 208-213).

Разграничението **общо – индивидуално**, което въвежда Менгер при очертаването на профила на историческите и теоретичните науки, не е просто формално. То има принципно значение. За Менгер икономическата теория се занимава с търсене и анализ на общите характеристики и зависимости между стопанските явления, независимо от времето или мястото, на което те се случват. По тази

телства (войни, епидемии, увеличаване на населението, откриване на нови източници на цветни метали и т.н.). Стопанската история може и трябва да отчита действието на фактори като незнание, грешки и др. Обяснението на тези феномени по принцип, без да се вземат пред вид всички специфични детайли, различните социални или политически обстоятелства, е задача на икономическата теория. В този смисъл законите, до които достига стопанската история, действително (както твърди Немската историческа школа) са относителни и се отнасят за конкретна-

¹ Трябва да се има предвид, че Менгер прави разлика между индивидуално стопанско явление или феномен, от една страна, и единично стопанско явление или феномен, от друга. Като индивидуално стопанско явление, според него, може да се приеме историята на даден град-държава, народ, нация.

та гържава, период и т.н. Дори когато в стопанскоисторическите изследвания се направи опит за обобщаване на значим исторически опит изводите, до които може да се достигне, се отнасят само за миналото и не могат да имат силата да посочват тенденциите в бъдещото развитие на определена икономика и общество. Това е така, защото в това бъдеще винаги могат да се появят нови обстоятелства и факти, които да променят коренно предварително очакваните резултати (Menger, 2009, pp. 41-45).

При така очертаната структура на икономическите науки особена важност придобива въпросът за взаимоотношенията между тях. Поради посочената дълбока разлика между теоретичната икономика и стопанската история е невъзможно едната наука да заеме мястото на другата. И двете обаче имат своето сигурно и специфично място в цялостната система на икономическите науки.

Взаимоотношенията между стопанска история и икономическа теория не би трябвало да са конфликтни или да се базират на стремеж към доминация и обсебване на едната от другата. С фигура 1 е направен опит да се представят емпиричните източници за икономическата теория посочени от Менгер. Необходимо е да се уточни, че в изследването си авторът никъде не твърди, че това са всички емпирични източници, на които се базират теоретичните постановки на икономиката. В този смисъл фигурата обобщава онези

източници, които Менгер споменава, без претенции за изчерпателност.

Очевидно е, че Менгер вижда стопанската история като един от източниците на познание, върху които стъпва икономическата теория. Освен това, от гледна точка на стопанската история е необходимо да се уточни, че тя определено е важна и помага на практическите икономически науки. Така представените емпиричните източници поясняват допълнително защо законите икономическата теория имат универсална валидност, докато законите, извлечени от стопанската история, са лишени от такава. Очевидно е, че икономическата теория разполага с повече и по-разнообразни източници от стопанската история. По тази причина Менгер смята, че тестването на общите икономически закони в историята е просто безсмислено. Важно е и твърдението му, че стопанската история трябва да ползва достижението на Икономическата теория (Menger, 2009, pp. 45-53)² – т.е теорията трябва да обяснява или да помага за обяснението на историята.

4. Аналитичните инструменти на Карл Менгер и действието им в стопанската история

4.1. Методологическият индивидуализъм. Най-синтезирано представен методологическият индивидуализъм изисква социалните науки да базират обяснени-

² Точно в такъв план може да се тълкува известният пример на Лудвиг фон Мизес с наблюдението на поведението на хората в Централната железопътна гара на Ню Йорк. Простото емпирично събиране на факти би могло да установи, че в определени часове в гарата има голямо струпване на хора. Докато използването на теоретични инструменти, в случая знанието, че всяко човешко действие има цел, би могло да обясни струпването на хора в определени часове от денонощието с това, че в определен час повечето хора отиват на работа, а в определен час се завръщат у дома. (Примерът е даден от М. Ротбарг в предговора му към произведението на Мизес *Theory and History*. Виж: <http://mises.org/th/thpreface.asp>). Очевидно е, че теоретичното познание може да погреди иначе хаотичните факти от социалния и икономическия живот.

ята си на основата на индивидуалните предпочитания (Louzek, 2011, 444). Карл Менгер е убеден, че сред всички човешки усилия тези, които са насочени към задоволяване на личните материални (икономически) потребности, са най-важните. Теоретичната икономика има за задача да изследва до какви резултати води неограниченото от други странични фактори преследване на личните интереси (Menger, 2009, pp. 86-87). Тази теоретична постановка със сигурност не е оригинална. Още в през 1776 г. в знаменитото си произведение "Богатството на народите" А. Смит изтъква значимостта на личния интерес (Смит, 2006, с. 20). Менгер е убеден, че всички негови предшественици в областта на социалните науки, включително и Адам Смит са били пределно наясно, че в комплексните си действия човек никога не е движан само от личния си интерес. Просто с оглед на теоретичните си цели те са акцентирали върху значимостта на този фактор.

Именно от позицията на методологическия индивидуализъм може да се разбере причината за появата на разделението на труда, появата и развитието на градовете и градската икономика, на търговията. В крайна сметка преследвайки собствените си интереси в хода на еволюцията си човешките общества търсят и на принципа опит-грешка намират повече или по-малко ефективни начини за задоволяването им. Отново стремежът към задоволяване на личните интереси способства за появата и развитието на различни по-големи или по-малки общности. В рамките на рода, племето, гилдията, нацията, фирмата и т.н. възможностите за физическо оцеляване и за задоволяване на потребностите неимо-

верно нарастват. В този смисъл негласното действие на стремежа към задоволяване на личните потребности може да се открие и в появата на различни форми на социална организация. От друга страна прякото и целенасочено отричане на личните интереси и поставянето на общите като цел на икономически реформи или политика много често дава точно обратен на обявения резултат – в името на общото благо се облагодетелстват лично съвсем ограничен кръг лица. Макар и да не е икономист-теоретик или стопански историк големият руски писател Достоевски най-точно посочва този резултат в знаменитата си фраза от романа "Бесове" – *"...всички тия отчаяни социалисти и комунисти са същевременно и невероятни скъперници, интересчи и собственици, и дори нещо повече, колкото по-голям социалист е, колкото по-далеч отива, толкова повече държи на собствеността си"* (Достоевски, 1983)

4.2. Спонтанният рег или непланирано създадените социални институции.

Карл Менгер смята, че по отношение на произхода на социалните (и икономическите) феномени могат да се очертаят две групи. Едната група се е появила в резултат на целенасочени и планирани действия от страна на хората – чрез законодателство, насилие, убеждение и т. н. Обяснението на произхода на всички социални институции със целенасочените и планирани действия от страна на конкретни мъдри и волеви държавници е сравнително лесно за възприемане, но то е най-малкото непълно. Втората група включва социални институции, които помагат за благоденствието на всички, но не са резултат от целенасочени и планирани действия. Те са възникнали бавно, в

хода на човешкото развитие и създават т. нар. спонтанен ред. В тази група се включват институции като закон, език, държава, пари, пазар, цени, лихви, поземленни ренти и др. (Menger, 2009, pp. 144-149).

Тази теоретическа постановка отново не е изцяло оригинална. В началото на XVIII век тя е разработена от Б. Мангевил, а по-късно и от Адам Смит с метафората за невидимата ръка, която прави така, че отделният индивид, докато преследва собствените си интереси "съдейства за интереса на обществото по ефикасно, отколкото когато възнамерява да съдейства за тази цел" (Науек, 1991, pp. 79-99; Смит, 2006, с. 428). К. Менгер обаче я използва не просто като шокиращ парадокс (Мангевил) или като вметната между другото фраза (А. Смит)³. Той убедително я налага в конструкцията на теоретичната икономика не с идеята да възхвалява или оправдава алчността, а с желанието да направи ясни основните икономически закони. Показателно за това е краткото му есе "За произхода на парите". В него той убедително търси и разкрива произхода на парите не като резултат от правителствена инициатива, а като резултат от действието на пазарните механизми. Менгер е убеден, че формирането и функционирането на човешкото общество не е резултат единствено на целенасочените действия или само на т.нар. спонтанен ред. Тяхното взаимодействие е в основата на стопанската и социална действителност. Това става ясно от твърдението му, че след спонтанната поява на парите и в хода на тяхната еволюция те могат да бъ-

дат обект на целенасочена манипулация от страна на държавната власт (Menger, 2009 b, pp. 11-52).

Теоретичната постановка за непланирано създадените социални институции внася яснота при фундаменталния анализ на основни събития и процеси в стопанската история. На първо място тази постановка подсказва, че стопанската история не трябва да се занимава единствено и само с държавата, а да потърси причините за събития и процеси и извън целенасочените действия на конкретни лица. В рамките на тази постановка може да се представят причините за осъществяването на Индустриалната революция във Великобритания в края на XVIII и началото на XIX век и да се разбере защо т. нар. "закъсняла индустриална революция" на държавите от Източна Европа след края на Втората световна война репродуцира тяхната изостаналост (Verend, 2006, pp. 172-178). Държавната стопанска политика на Великобритания има известна роля за прехода от ръчно към машинно производство, но същностните причини са извън конкретното държавно законодателство и инициатива. Те могат да се търсят в поредицата от технически открития и иновации, в устойчивия напредък на икономиката западна Европа в продължение на столетия преди Индустриалната революция, в бавното увеличаване на нивото на грамотност и т.н. Действието на всички многобройни фактори, повечето от които не са насочени към индустриализиране на Великобритания, в крайна сметка дава началото на Индустриалната революция. За сметка на това т.

³ Не случайно в лекциите си по История на икономическата мисъл проф. А. Робинс твърди, че известната метафора на А. Смит за невидимата ръка, която подтиква хората, водени от личния си интерес да постигат обществени ползи, би била доста по-убедителна, ако авторът ѝ не я използва, за да защити предпочитанието към местни, вместо към чужди стоки (Robbans, 2000, pp. 148-149).

нар. "закъсняла индустриална революция" в Източна Европа е изцяло заповядана от държавата – тя е израз на целенасочена и планирана политика от страна на съответните правителства. И в крайна сметка резултатите ѝ са по-скоро негативни – индустриализацията на Източна Европа не съдейства за достигането на жизнения стандарт и производителността на по-развитите държави. Напротив, макар и планирана, макар и осигурена с евтини суровини и гарантирани пазари, тя довежда до възпроизвеждане на стопанската им изостаналост.

4.3. Еволюцията и математически-те методи. Сред най-важните теоретични постановки на Немската историческа школа е твърдението, че човешките общества в хода на развитието си преминават през различни етапи, като за всеки от тях са характерни специфични икономически закони. Това е т. нар. *stage theory* за човешката история. Основните представители на тази школа търсят и намират различни показатели, на базата на които идентифицират отделните етапи. В крайна сметка обаче търсенето на логиката в стопанската развитие от страна на Немската историческа школа има за цел "откриването" и на бъдещия етап в това развитие. Следвайки "откритите" от тях закономерности, много от нейните представители обосновават появата и утвърждаването на социализма.

Точно тази политическа обвързаност кара късните представители на австрийската школа да са доста скептични по отношение на възможността за разделяне на стопанската история и на историята въобще на периоди със собствени закони (Mises, 2005, p. 135). К.

Менгер донякъде се различава от приемниците си, макар че в никакъв случай не може да се твърди, че приема тезата на Немската историческа школа. На първо място трябва да се отбележи, че Менгер ясно разграничава т. нар. *нормативни закони* – установени от държавата или по силата на традицията и които са валидни само в определен исторически период – от т.нар *закони на феномена*, които са общи и с които се занимава теоретичната икономика. На второ място, той е убеден, че теоретичната икономика трябва да приеме наличието на развитие, но трябва да се прави ясна разлика между индивидуалното и общото развитие. Под индивидуално развитие се има пред вид фактът, че хората, предприятията, административните институции и т.н преживяват възход, достигат до определен връх, след това започва техният упадък и накрая изчезват. Общото развитие се демонстрира от обстоятелството, че определени икономически феномени като пари, частна собственост, бартер, кредит и др. се повтарят през столетията. При това повторение могат да се разграничат някои общи черти, но може да се открият и нови. Те са белег за еволюцията на тези феномени (Menger, 2009, pp. 98-103).

Теоретичната рамка на Менгер за развитието на обществата и икономическите феномени не отрича прогреса, но до голяма степен освобождава стопанската история от необходимостта да доказва неизбежността на определени етапи в бъдещото развитие на човечеството (най-вече на социализма). Това е така, защото емпиричните закони, до които тя достига, нямат универсална валидност, т.е по никакъв начин от факта,

че капитализмът е наследил феодализма не може да се направи извод, че капитализмът ще бъде заменен от социализма. Освен това, защото въз основа на общото развитие на феномени като пари, пазари, частна собственост и т.н. през етапите от човешката еволюция може с много по-голяма сигурност да се предположи промяна във формата им, отколкото изчезването им (което се предполага, че ще се случи през социализма).

Приложението на теоретичните постижения на Менгер показва, че в индивидуалното развитие на конкретна държава, империя, корпорация, административна институция е нормално да се открият периоди на възход, падение и изчезване. Тази цикличност обаче не трябва да се абсолютизира. Със сигурност стопанската история на човечеството може да се подели на отделни етапи, които се различават помежду си най-вече по някои емпирични черти, но в които има и редица общи феномени. Те се развиват и променят през столетията, но запазват, някои от фундаменталните си черти. Въз основа на Менгеровата теоретична рамка може да разберем защо кредитът по времето на Месопотамия (II хил. пр. Хр.) толкова много прилича на съвременния (Ferguson, 2009, 28), и какво представляват разликите между съвременното и древността.

В есето си, посветено на К. Менгер, Ф. Хайек отбелязва, че основателят на австрийската школа никъде не коментира стойността на математиката като средство за икономически анализ (Науек, 1934, 396). Това не е резултат от случайност или от непознаване, а се дължи на виждането му за основната роля на човека в икономическата система, с

неговите желания, ограничено знание и грешки. Точно по тази причина точното измерване и вкарване в рамка на икономическата действителност е невъзможно. Развитието на основните течения в икономическата теория през XX век обаче е свързано с приложението на различни и все по-сложни математически модели и инструменти (Voettke, 2012, pp. 320-325). Следвайки мейнстрийма на икономическата теория, много от проучванията по стопанска история също започват да прилагат различни математически модели. В тази тенденция могат да се открият сериозни недостатъци. Статистическите данни, с които и дотогава разполага стопанската история, са много ограничени и събирани за цели, коренно различни от приложението или тестването на даден икономически модел. На второ място, с превръщането на стопанската история в поредица от графики, таблици и формули тя става абстракция, отделена от живота и служеща за интелектуална забава на ограничен кръг посветени. На този фон все пак могат да се открият стопанскоисторически изследвания, които, прилагайки, изцяло или частично, теоретичните постановки на К. Менгер, могат да служат като образец за смислени и интересни разработки (виж напр.: Rothbard, 1962, 1963; Dilorenzo, 2004).

5. Заключение

Като научна дисциплина историята е госта по-древна от икономиката. При цялата условност на точните гати за раждането на определена наука напомнянето, че Херодот е живял и работил госта преди Адам Смит не е излишно. По

думите на К. Чипола обаче началото на стопанската история би трябвало да се търси точно в "Богатството на народите", където могат да се открият редица блестящи страници, посветени на стопанската история (Cirolla, 1992, p. 74). Същност премахването на стопанската история от съдържанието на "Богатството на народите" би превърнало това значимо произведение в доста суховат и кратък трактат по икономика. Вероятно точно по тази причина теоретичната икономика и стопанската история трудно намират общ език. Представителите на икономическите науки, които са многобройни и влиятелни, гледат на стопанската история като на любопитно или досадно допълнение към разработените от тях икономически модели. Много от стопанските историци от своя страна и до днес са убедени, че единствено тяхната наука може да бъде и е източник на адекватни теоретични обобщения (виж напр.: Wallerstein, 1991, p. 174).

Пряка връзка с този дълъг научен дебат има творчеството на К. Менгер. В него проблемът за съдържанието на отношенията между стопанска история и теоретична икономика заемат важно място, а решенията които се предлагат и до днес са относително пренебрежнати. Той ясно разграничава изследователските методи и обекта на изследване на двете дисциплини – стопанската история се занимава с миналото и следователно може да достигне до откриването на емпирични закономерности. Освен това тя е една от най-важните емпирични бази за теоретичната икономика. Категорично е мнението на К. Менгер, че стопанската история от своя страна би трябвало да

ползва постиженията на теоретичната икономика, за да се внесе някакъв ред в хаоса на миналото, за да може многобройните и разнообразни факти да придобият разбираеми очертания. Особена важност в това отношение имат основните постановки за методологическият индивидуализъм, за непланираното възникване и развитие на важни стопански институции, за еволюцията и развитието на социалните и икономическите феномени. Внимателният подход на К. Менгер към проблемите на методите на научните изследвания внушава, че тези постановки не трябва да се докарват до крайност. Тяхното поставяне в основата на изследванията по стопанска история гарантира една относително приемлива степен на политическа и ценностна неутралност, има заряд да разрушава изкуствени митове и да доближава до истината.

Литература

Достоевски, Ф., 1983. Бесове. Събрани съчинения в дванадесет тома, т. 7, С.

Марков, М., 2011. Новата икономическа история: един опит за историческа ретроспекция, сп. "Икономически алтернативи", бр. 6.

Смит, А., Богатството на народите. 2006, С., изд. "Рама".

Alter, M., 1982, Carl Menger and "Homo Oeconomicus": Some Thoughts on Austrian Theory and Methodology. *Journal of Economic Issues*, Vol. 16, № 1 (Mar., 1982).

Berend, I., 2006, *An Economic History of Twentieth-Century Europe*. Cambridge University Press

- Boettke, Peter J., 2012, *Living Economics. Yesterday, Today, and Tomorrow*. The Independent Institute.
- Bostaph, S., 1978, *The Methodological Debate Between Carl Menger and the German Historicists*. *Atlantic Economic Journal*, 3.
- Cipolla, Carlo M., 1992, *Between Two Cultures. An Introduction to Economic History*. W. W. Norton & Company.
- Dilorenzo, T., 2004, *How Capitalism Saved America. The Untold History of Our Country, From the Pilgrims to the Present*. Three Rivers Press.
- Ferguson, N., 2009, *The Ascent of Money. A Financial History of the World*. Penguin Books.
- Hayek, F. A., 1934, *Carl Menger*. *Economica*, vol. 1, № 4 (Nov., 1934), pp. 393-420.
- Hayek, F. A., 1991, *Dr. Bernard Mandeville (1670-1733)*. Published in: *The Trend of Economic Thinking. Essays on Political Economists and Economic History*. Liberty Fund, Indianapolis.
- Hayek, F. A., 1991 (b), *History and Politics*. Published in: *The Trend of Economic Thinking. Essays on Political Economists and Economic History*. Liberty Fund, Indianapolis.
- Louzek, M., 2011, *The Battle of Methods in Economics. The Classical Methodenstreit – Menger vs. Schmoller*. *American Journal of Economics and Sociology*. Vol. 70.
- Menger, C., 2009, *Investigations into the Method of the Social Sciences with Special Reference to Economics*. The Ludwig von Mises Institute, Auburn, Alabama.
- Menger, C., 2009 (b), *The Origins of Money*. The Ludwig von Mises Institute, Auburn, Alabama.
- Mises, Ludwig von, 2005, *Theory and History. An Interpretation of Social and Economic Evolution*. Liberty Fund, Indianapolis.
- Robbins, L., 2000, *A History of Economic Thought. The LSE lectures*. Edited by Steven G. Medema and Warren J. Samuels. Princeton University Press.
- Rothbard, M., *The Panic of 1819 Reactions and Politics*. 1962 (Reprinted in 2012 by BN Publishing).
- Rothbard, M., *America's Great Depression*. 1963 (Reprinted in 2008 by BN Publishing).
- Roncaglia, A., 2005, *Wealth of Ideas. A History of Economic Thought*. Cambridge University Press.
- Salerno, J., 2010, *Menger's causal-realistic analysis in modern economics*. *Review of Austrian Economics*, 23, pp. 1-16.
- Sandmo, A., 2011, *Economics Evolving. A History of Economic Thought*. Princeton University Press.
- Shionoya, Y., 2001, *Rational Reconstruction of the German Historical School. The German Historical School of Economics. The Historical and Ethical Approach to Economics*. Edited by Yuichi Shionoya, Routledge.
- Vaggi, G., P. Groenewegen, 2006, *A Concise History of Economic Thought. From Mercantilism to Monetarism*. Palgrave Macmillan.
- Wallerstein, I., 1991, *A Theory of Economic History in Place of Economic Theory? Revue économique*, vol. 42, № 2 (Mar. 1991).
- Zuniga, Gloria L., 1999, *An Ontology of Economic Objects: An Application of Carl Menger's Ideas*. *American Journal of Economics and Sociology*. Vol. 58, № 2 (Apr., 1999).